
THE CONCEPT OF THE BALANCE OF FORCES IN THE 21ST CENTURY

Vladimir Tomashevich

Faculty of Engineering Management, Belgrade, Serbia, vladimir.tomashevich@gmail.com

Hatidza Berisha

University of Defense, School of National Defense, Belgrade, Serbia, berisa.hatidza@mod.gov.rs

Aleksandar Cirakovic

Faculty of Political Science, Belgrade, Serbia

Abstract: In this paper the authors proceed from defining the concept of balance of forces, theoretical understanding of the balance of forces from the aspect of the scientific understanding of the realistic theory of international relations with concrete examples from the history of international relations. However, the focus of the work is an analysis of the power between a single world power (USA) and major powers (Russia, China) in a possible balance of power.

The aim of the paper is to try to point out, through a relatively brief review, the possibility of establishing a balance of forces in the 21st century.

Keywords: concepts, balance, world, world powers, great powers, international relations.

КОНЦЕПТ РАВНОТЕЖЕ СНАГА У 21. ВЕКУ

Владимир Томашевић

Факултет за инжењеријски менаџмент, Београд, vladimir.tomashevich@gmail.com

Хатиџа Бериша

Универзитет одбране, Школа националне одбране, Београд, berisa.hatidza@mod.gov.rs

Александар Чираковић

Факултет политичку наука у Београд

Сажетак: У раду аутори полазе од дефинисања појма равнотеже снага, теоријским схватањима равнотеже снага са аспекта песимистичног и научног схватања реалистичке теорије међународних односа са конкретним примерима из историје међународних односа. Међутим, тежиште рада је анализа моћи између једне светске силе (САД) и великих сила (Русије, Кине) у могућем односу равнотеже снага.

Циљ рада се огледа у покушају да се кроз један, релативно кратак осврт, укаже на могућност успостављања равнотеже снага у 21. веку.

Кључне речи: концепти, равнотежа, свет, светске силе, велике силе, међународни односи.

УВОД

Почетак 21. века свет су обележиле Сједињене Америчке Државе као једина светска сила преостала након исцрпљујућег хладног рата. Владао је униполарни систем у међународним односима. Тежиште униполарног система којег су предводиле САД било је на задржавању статуса кво у међународним односима, односно жеља да се задржи или повећа империјална моћ у односу на друге земље света. Лидерску улогу, САД су тежиле да одрже развијањем и онако супериорне технологије, војне силе, економије и дипломатије, као и партнерства и савезништва и употребом меке и тврде моћи или комбинацијом две моћи према другим државама у свету које теже да умање њену лидерску моћ.

Руска Федерација (у даљем тексту Русија) је након распада Совјетског Савеза (у даљем тексту СССР) лутала у међународним односима наредних 10 година. Због све веће потребе за енергентима у свету којима Русија располаже (нафта и гас), омогућено јој је да се врати на светску сцену. Пред крај 20. века и почетком 21. века на далеком истоку и југу Азије долази до наглог развоја и просперитета Кине и Индије. За сво то време, САД теже да задрже лидерску позицију у свету.

Однос САД и њених савезника са једне стране и Русије и Кине и других земаља са друге стране у свету, доводи до основног питања да ли је дошло до стварања мултиполарног система у међународним односима тј. до поновне успоставе равнотеже снага. Оваква ситуација у свету односно концепт равнотеже снага у 21. веку биће предмет интересовања у раду.

1. ПОЈАМ И ТЕОРИЈСКА СХВАТАЊА РАВНОТЕЖЕ СНАГА

Равнотежа снага је концепт који се односи на спољнополитичко деловање актера ради одржавања стабилног система суверених држава. Речник међународних односа¹²⁵ о том појму наводи да се у концепцијском смислу највише приближио ономе што бисмо могли сматрати јединственом „политичком теоријом међународних односа“.

1.1 Појмовно одређење равнотеже снага

Равнотежа снага заузима централно место у промишљањима о међународним односима, као што држава заузима централно место у промишљању политичких наука. Она представља материјалистички приступ у међународним односима као анархичном систему без наддржавног ауторитета који регулише односе међу државама. Може се посматрати као средство у служби политике моћи државника и њихових дипломата (класични реализам) или као саморегулишући механички систем расподеле моћи у међународном систему (научни реализам). Равнотежа снага начелно регулише односе између државе А и државе Б или супростављених коалиција снага, која се емпиријски уређује. Једну од најпознатијих дефиниција равнотеже снага дао је Хендли Бул.¹²⁶ „Главна функција равнотеже снага у међународном систему није да сачува мир, него да одбрани независност суверених држава од претњи доминацијом и да спречи да друштво суверених држава освајањем буде претворено у универзалну империју и да то учини ако је потребно ратом“.

Одређивање концепта равнотеже снага и историја појма равнотеже снага, своди се на то да све државе теже максимизацији своје моћи, а да стабилност произилази из одржавања равнотеже снага, подржане и олакшане савезничким системима. Дефинисање равнотеже снага¹²⁷ је веома сложено и оно се мора објаснити кроз њено значење и сврху њеног постојања. Сврха постојања равнотеже снага може се објаснити на следећи начин:

- 1) Равнотежа снага спречава промене у систему, односно да једна држава путем силе претвори међународни систем у универзално царство.
- 2) Глобалне и регионалне равнотеже снага послужиле су у одређеним регионима заштити независности држава од помоћи и покоравња великих сила.
- 3) Равнотежа снага осигурала је услове оним институцијама на којима се безбедност међународног система темељи као на пр: дипломатија, војна интервенција, међународно право, равнотежа великих сила итд.

Прва и друга тачка сврхе постојања равнотеже снага указује на опасност од империјалистичке експанзије и хегемоније која представља перманентну опасност за међународни систем. У модерној историји Европе, примери константне претње су Француска за време Наполеона, Немачка пре и за време Првог светског рата и за време Хитлера¹²⁸ и покушај Совјетског Савеза да буде светски хегемон након Другог светског рата. Трећа тачка указује на институционалне елементе на којима почива међународни систем од Вестфалског мира, а посредно или непосредно везана је за примену равнотеже снага. Дакле, сврха постојања равнотеже снага је онемогућавање стварања униполарног међународног система.

За разлику од сврхе постојања, значење равнотеже снага може се објаснити на два начина и то кроз практично и теоријско значење. Практично значење подразумева постојање државе приближно истих снага или савеза држава, док у теоријском значењу, смисао равнотеже снага је у равномерној расподели моћи међу актерима. Проблем оба ова значења је у немогућности мерења и утврђивања количине моћи коју поједина држава поседује а затим и примене те моћи ради одржавања равнотеже снага. Сагледавајући овај проблем тј. немогућност одређивања количине моћи, Нај тврди¹²⁹ „да је моћ немерљива, па се и не може количински одредити“. Он уводи концепт меке и паметне моћи који су у класичном реалистичком смислу истоветни са силом.

Дакле, потребно је дефинисати шта је делокруг моћи и које је поље дељења моћи. Међутим, мерење снага искључиво на темељу „делокруга“ и „подручја“ моћи неизбежно води ка:

- 1) емпиријском одређењу снаге држава (актера) у међународном систему и

¹²⁵ Dictionary of international relations, London, Penguin books, 1998, стр. 81-85

¹²⁶ Политика и равнотежа снага: појам и начин успостављања противречности, перспективе, интернет сајт <http://FPN.unibl.org>. приступљено 04.02.2017.године

¹²⁷ Рајнхард Мејерс: Темелни појмови и теоретске претпоставке међународних односа, Загреб, Панлибер, 1999, стр 7

¹²⁸ Драган Живојиновић, Неокласични реализам у међународним односима, Факултет политичких наука, Годишњак, 2008

¹²⁹ Петар Поповић: Политичка мисао бр.1, Хоризонтални аспект равнотеже снага у међународним односима, Универзитет Доња Горица, 2013, стр. 62 и 63

2) утврђивање расподеле моћи у међународном систему.

Овакав приступ постаје заједничко значење и теоријска подлога у готово свим савременим промишљањима о равнотежи снага. Дакле, равнотежа снага се посматрала искључиво: 1) емпиријски (материјалне могућности и расподела моћи) у сврху спречавања стварања униполарног међународног састава и 2) у теоријском промишљању тај концепт је везан за политику моћи, својствену спољнополитичком промишљању од Вестфалског мира 1684.године.

Историјски примери флексибилних савезништава, деловања класичне дипломатије и ограничених ратова кроз 17., 18. и 19.век углавном с служили као елементи емпиријског доказивања одређених образаца како би се јасно одредила суштина равнотеже снага.

1.2 Реалистичко схватање равнотеже снага

У модерном реалистичком поимању, идеја равнотеже снага први се пут појављује крајем 15.века. Међутим, можемо рећи да је равнотежа снага због своје здраворазумске идеје стара колико и само друштво, али тај концепт као саставни део политичке моћи у античко доба и у хишћанском средњем веку по Моргентау, није постојао. Равнотежу снага као појам не налазимо ни код оснивача концепта политичке моћи Макијавелија¹³⁰, мада он у својим расправама каже да је за државу у спољнополитичким односима најбоље да постане довољно војно јака да може одбити сваки пљачкашки напад, али и не толико јака да може отпочети превентивни рат.

Равнотежа снага као појам појављује се у 16.веку у теоријским промишљањима правника и дипломата. Она своју форму развија са избијањем тридесетогодишњег рата која се завршава Вестфалским миром и успостављањем новог међународног система чији је темељ суверена држава. Од тог тренутка начело равнотеже снага заузима централно место у међународном систему и кључни је део у односу између држава. Волтерс је структуру међународног система метафорички објаснио кроз игру билијар¹³¹, на тај начин што је државе упоредио са билијарским куглама које се непрестано крећу и сударају. Оно што државе покреће у свету реалне политике је политичка моћ, а оно што их судара јесу сукобљени национални интереси. Међународни систем који карактерише анархија (безвлашће) недостатак наднационалног ауторитета у 16. веку теоретски је објаснио Бодин¹³² који државу сматра институцијом моћи која не признаје ниједан наддржавни ауторитет. Он каже да је њено деловање у међународном систему засновано на самопомоћи тј. преживљавању у међународним односима.

Концепцијско схватање супротстављености и истовремене узајамности између држава са истакнутим суверенитетом и анархије у међународном систему равноправних држава, уствари представља реалистично схватање међународних односа и у први план ставља равнотежу снага. Циљ равнотеже снага од Вестфалског мира био је да се спречи настајање униполарног система у облику светске империје или у облику глобалног хегемона. Једна од метода одбране и очувања међународног система је примена силе односно рат. Зато су се у Европи за протекла четири века колико и траје Вестфалски мир десили многи ратови међу којима су и четири рата глобалног карактера (Седмогодишњи, Први и Други светски рати Хладни рат).

Први проблеми равнотеже снага везани су за идеализацију европске реалполитике као начелну вредност само по себи у међународном систему. Погубност таквог гледања може се уочити у рату за шпанско наслеђе јер је Енглеска са својим савезницима објавила рат Шпанији како не би дошло до династичке унификације Шпаније и Француске. Енглеска је победила у рату и Утрехтским споразумом 1713.године, као идеалан концепт, прихваћена је равнотежа снага.

Волцер наводи две претпоставке¹³³ и то да равнотежа снага у истини брани слободу и независност држава и да је боље интервенисати у раној фази пре него што могућа неравнотежа прерасте у праву опасност. На основу ових претпоставки стиче се утисак да је равнотежа снага прихватљив концепт и једино начело чија је сврха одржавање стабилног међународног система. Али се може и поставити питање да ли је Енглеска бранила уравнотежени европски систем или је ушла у рат да би заштитила своје националне интересе. Сам Волцер ово питање објашњава на два начина и то да је одржавање савремене равнотеже снага утопија као и савршена безбедност. Спровођење такве политике позивања на идеалну равнотежу снага доводи до више ратова. Друго, непостојање моралног начела у међународном систему довешће до тога да је

¹³⁰ Никола Макијавели, Владар, Загреб, Глобус, 1998

¹³¹ Arnold Walters, *Discord and Collaboration, Essays on international politics*, Baltimore University Press, 1962

¹³² Рајнхард Мејерс: Темелјни појмови и теоретске претпоставке међународних односа, Панлибер, 1999, стр. 57-58

¹³³ Петар Поповић: Хоризонтални аспект равнотеже снага у међународним односима, Политичка мисао бр. 1 Универзитет Доња Горица, 2013, стр 64.

рат уобичајено средство. Дакле, у међународном систему може доћи до дисбаланса у моћи између држава. У том случају мора постојати правна парадигма која би регулисала расподелу моћи.

У XVIII веку Кант говори да је равнотежа снага неминовна последица историје. Он каже „да је трајни мир у Европи фантазија као и Сфифтова кућа која је изграђена на свим законима равнотеже, али се срушила чим је врабац слетео на њу“. Он у овој изреци напада¹³⁴ реалистичну традицију са позиције међународног права као начела, а не у позитивном смислу међународне уговоре. Управо је главни мотив у позадини Кантовог првог начела у вечном миру да „ниједан мировни уговор не треба сматрати ваљаним ако је склопљен тако да прећутно садржи повод будућем рату“. Такво концепцијско схватање преовладава у међународном односима 20. века. Ситуације где преовладава стање анархије са савременом државом као њеним саставним делом, суочава нас са две реалистичне перспективе равнотеже снага.

- 1) класични реалистички поглед ставља песимистички нагласак на човекову себичну и злу нарав (у дефинисању националних) што води у кризе и сукобе које се циклично понављају па је једини излаз у равнотежи снага и
- 2) научни приступ који равнотежу види као једино начело поретка саморегулишући приступ по аутоматизму та као системи који регулише расподелу моћи међу државама.

Класични реализам посматра равнотежу снага као једино средство спречавања манифестације људске себичности и зла у међународној политици. Са оваквим ставом о равнотежи снага Иблер¹³⁵ се не слажеиз следећих разлога. Први разлог је да се појам равнотеже снага не сме узимати превише поједностављено и здраворазумски, јер он стварно није. Други разлог се надовезује на први јер се моћ не може механички измерити а самим тим технички се не може применити равнотежа. Немогућност примене равнотеже снага је због непознавања свих узрока које треба уравнотежити. Међутим, Иблер потврђује основну претпоставку да кад би дошло до савршене равнотеже она се не би могла одржати. У психи човека која се рефлектује и на психу људских група – држава је тежња да буде бар мало јача од државе партнера у односу равнотежа. Такође, по реалистичком схватању, човек није способан да сазна и проникне у универзалне норме и морал. Приморан је да спозна реалност односа и да као једну гаранцију опстанка своје државе види у равнотежи снага. У вези са тим, Кисинџер каже следеће: „универзалне вредности су дефинисане на темељу перцепције те им није потребна константна реинтерпретација. Међутим, за одређивање граница моћи, а да би се успоставила равнотежа, потребно нам је искуство, увид и стално прилагођавање датим околностима“.

Овде уочавамо две важне ствари: прво, Кисинџер одбацује могућност човекове спознаје универзалних начела која надиласе време и простор, као узрок перманентних и непотребних филозофских расправа и друго, „искуство“ и „прилагођавање“ једина су поуздана стечена знања на којима се појединац може ослонити како би успоставио равнотежу снага. Кисинџер закључује да се консензус природе равнотеже често утврђује периодичним сукобима.¹³⁶ Та претпоставка постаје темељном песимистичном карактеристиком класичног реализма.

Позитивистички ток који је Моргентау дао дисциплини међународних односа поставиће темељ развоју научног реализма. Иако је научни реализам у постхладноратовском раздобљу дискредитован на методолошким основама свог материјализма и емпиризма (а док се истовремено све више буди интерес за обнову класичног реализма). Да бисмо објаснили теоријске недостатке оваквог схватања система, где равнотежа снага представља једно од основних начела у међународној политици, морамо превасходно сагледати концепцију међународног система. У том циљу, потребно је објаснити концепт анархије. Анархија у преводу са грчког значи одсутност. Такође, овај појам је и вишезначан и може се тумачити као праузрок свега постојећег. Дакле, прво начело је да представља моћ на којем почива строго хијерархијски уређен свет. Док први теоретичари међународних односа говоре да је реч о негацији или изостанку ауторитета. Међутим, анархија је присутна од настанка људског памћења, где је и скривен први узрок њеног настанка. У том случају анархија представља негативну егзистенцију која се не може дефинисати, те иста није научни модел или теоријски концепт.

У међународним односима постоје три типа система¹³⁷ и то: униполарни, биполарни и мултиполарни. Равнотежа снага се примењује на биполарни и мултиполарни систем. У оба типа стално је

¹³⁴ Исто, стр 6

¹³⁵ Петар Поповић: Хоризонтални аспект равнотеже снага у међународним односима, Политичка мисао бр. 1 Универзитет Доња Горица, 2013, стр 66-67

¹³⁶ Henry Kissinger: Diplomacy, New York, Touchstone, 1994

¹³⁷ потпуковник Игор Баришић, предавања из предмета Стратегија, по теми Савремени међународни односи, 2015

присутна наглашена супротност између међународне „анархије“ и унутар држаног „реда“. Анализирајући биполарни и мултиполарни систем долазимо до закључка да већина држава, чак и међу великим силама¹³⁸ (пример однос Велике Британије према САД), мора у последњој инстанци да служи некоме. Само оне најјаче велике силе могу очекивати нешто другачије.

Проблем који може настати је могућност анархије унутар државе која може изазвати нестабилност у целом систему. Настанком анархије унутар државе могло би доћи до нестанка франица између унутрашњег и међународног система што би могло да доведе до рата свих против свих. Овако схватање нам говори да међународни систем чврстим држе суверене државе, али исто тако не можемо поистоветити равнотежу снага у анархичном друштву у држави и равнотежу снага унутар међународног система. Овде се уочава парадокс у коме се реалисти ослањају на место нереалног.

Међународни систем чине идеје и чињенице о одређеним правилима, вредностима и нормама, институцијама и идеологијама. Он се успоставља једино када се створе општа позната и опште прихваћена знања о њему, а које примањују све државе у систему. Дакле, више не говоримо да стање рата не конституише анархија или људска природа већ заједничке идеје које државе у сукобу деле међу собом. Чињенице на којима се заснива овакво схватање је да држава зна да је у рату са држава непријатељ који јој угрожава живот и слободу и на коју ова зна како се односити према непријатељу, како схватити претњу и на који начин успоставити равнотежу снага.

2. МЕЂУНАРОДНИ ОДНОСИ И РАВНОТЕЖА СНАГА ОД КРАЈА ДРУГОГ СВЕТСКОГ РАТА ДО КРАЈА 20.ВЕКА

Пред крај Другог светског рата у својим напредовањима са истока и запада савезничке снаге су се маја 1945.године среле на реци Елби у Немачкој, када је завршен рат у Европи. Три месеца након нуклеарних експлозија изнад Хирошима и Нагасакија капитулирао је Јапан, тиме је завршен Други светски рат у свету. У позадини завршних ратних операција¹³⁹, водили су се преговори о новом светском поретку, сфери утицаја савезника након завршетка рата. Захваљујући великим успесима Црвене Армије, западне силе су признале Совјетском Савезу статус велике силе и равноправног партнера у светским односима. Међутим, СССР у том периоду је покушавао да наметне своју идеологију земљама у свету на рачун слабости капиталистичког система због ерозије колонијализма и економске кризе која је посредно и довела до светског рата. Увидевши таква настојања СССР и Кине, западне земље формирају осам савеза и мултинационалних војних аранжмана међу којима је најзначајнији Северноатлански пакт 1949.године. СССР са својим сателитима из источне Европе формира Варшавски уговор. Тада почиње период међународних односа познат као Хладни рат.

2.1 Хладни рат и равнотежа снага

Хладни рат се може схватити као активно стање међународне затегнутости где се користе политичке, економске, технолошке, социолошке, паравојне и војне мере изузев употребе регуларне силе ради остваривања националних циљева. Вођен је у биполарном међународном систему између две суперсиле и два блока, а последице су се повремено или стално преносиле на друге земље деловањем једне или друге суперсиле. Коришћене су методе и средства специјалног рата, политичко-пропагандног и психолошког деловања, економског рата идр.

Између САД и СССР јавиле су се супротности које ће се испољити кроз идеолошко-политичке конфронтације, војно наметање и друге видове борбе за сфере утицаја и доминације са јасним предзнацима хладног рата. Формирањем НАТО пакта и Варшавског уговора долази до наглог захлађења односа између савезника у Другом светском рату. У Европи се подиже гвоздена завеса. Тада долази до примене разних облика рата који се водио свим средствима осим употребе војне силе. Обе стране постављале су циљеве¹⁴⁰ који су се односили: прво да се присили друга страна на уступке у економском, политичком или било ком другом облику како би се лакше остварио циљ, друго да се ослабљеној страни наметне своја воља без употребе силе и треће да се створе повољнији услови за лакше постизање победе у евентуалном рату, али само ако се не остваре циљеви невојним средствима и неоружаним видовима борбе,

Ове циљеве подржавале су обе стране кроз цео период трајања хладног рата примењујући разне форме рата од специјалног, психолошко-пропагандног, економског рата и трке у наоружању. Применом ових метода и једна и друга страна су успевале да задрже равнотежу снага, али западни војни савез има

¹³⁸ Драган Живојиновић: Неокласични реализам у међународним односима, Годишњак 2008, Факултет политичких наука, стр 366-367)

¹³⁹ Тодор Мирковић: Стратегија и ратне доктрине суперсила и блокова, ВИЗ, Београд, 2003, стр 171 и 172

¹⁴⁰ Тодор Мирковић: Стратегија и ратне доктрине суперсила и блокова, ВИЗ, Београд, 2003, стр 173

знатно више успеха јер је у вођењу рата користио меку моћ а не искључиво тврду моћ. пример деловања меке моћи је спровођење политике концепта „људских права“¹⁴¹ са циљем да подстакне и убрза иељавање научног и уметничког кадра СССР како би ослабили научни потенцијал и деградирале културни и уметнички ниво СССР. Ради повећања свог утицаја овај концепт САД су повезале са економском и војном помоћи према трећим земљама под условом да се поштују људска права у тим земљама. СССР је због свог унутрашњег стања изгубио ту битку. Губљење битке у концепту људских права изгубио је и идеолошки-политички и психолошки рат.

Почетком Хладног рата развио се сукоб и на економском¹⁴² и техничко-технолошком плану који је такође трајао колико и сам Хладни рат. Ову битку су покренуле економски јаче САД поставивши оштру границу на правцима кретања робе, услуга, радне снаге и технологија са намером да СССР и његови савезници не могу купити а самим тим ни користити савремену технологију у јачању својих оружаних снага. Међутим, циљеви ове политике били су у успоравању економског, технолошког и социјалног развоја земаља источног блока са жељом да се на тај начин утиче на стање морала и расположења становништва. Такође, САД су након Другог светског рата одобравале бесплатну и бесповратну помоћ својим савезницима али и својим непријатељима у рату (СР Немачкој и Јапану), касније и веома повољне кредите да би и овом виду борбе у Хладном рату задобиле подршку трећих земаља и својих савезника, док је СССР у овом периоду одобравао повољне кредите али не и бесповратну помоћ.

Трка у наоружању¹⁴³ за време Хладног рата кренула је, може се рећи и пре формирања војних блокова. САД су из Другог светског рата изашле као једина нуклеарна сила. СССР је 1949. године извршио прву нуклеарну пробу, а 1953. године и пробу термонуклеарне бомбе. Тада је и почела трка у нуклеарном наоружању. СССР је 1957. године лансирао вештачке сателите и тестирао балистичке ракете интерконтиненталног домета, што је САД навело да отпочне са убрзаним развојем и производњом нуклеарног наоружања и стварања ранотеже снага. Тада долази до тактичке намене и једне и друге стране у сукобу. Мртва трка се водила до краја Хладног рата, без обзира на политичке споразуме САЛТ-1 и САЛТ-2.

У време трке у нуклеарном наоружању у исто време водила се и трка у конвенционалном наоружању. СССР је у односу на НАТО имао супериорност у конвенционалном наоружању, Копнене војске¹⁴⁴ и у подморницама, док је у поморској компоненти (носачи авиона) предност имале САД, што је навело САД да се у производњи конвенционалног наоружања окрену на квалитет а не на квантитет. СССР не желећи да заостане у квалитету конвенционалног наоружања додатно оптерећују буџет иако је већ за конвенционално наоружање издвојено 4/5 војног буџета земље што је негативно утицало на економију земље. СССР је издвајао око 10%¹⁴⁵ буџета за војне потребе, али у буџет нису рачунати издаци за развој наоружања и војне опреме. Док је САД економски развијенија и на вишем технолошком нивоу, издвајали су око 5% буџета. Током осамдесетих година, САД су нагло повећале војни буџет и убрзано јачале своје оружане снаге, што је урадио и СССР, иако му је привреда и економски систем био пред колапсом те ће и такав поступак довести до пораза у Хладном рату.

Демонстрација војне силе¹⁴⁶ је веома важан сегмент Хладног рата и била је стална пракса у међународним односима како међу њима самим тако и према трећим земљама. САД су развиле систем војних база и расподеле својих снага у појасу око Евроазијских социјалистичких земаља, а поморске снаге у Средоземном и Северном мору и Западном Пацифику. За то време СССР је развио своје базе у источноевропским земљама и Монголији а касније и поморске снаге у Средоземном мору и Индијском океану. САД је у подршци својој спољној политици користила војну моћ. Према институту Брукингс САД су од 1946. до 1975. године 215 пута користиле војну силу у подршци својој политици. За разлику од САД, СССР је само једном користио оружане снаге да не би дошло до друштвених промена у земљама блока (Мађарска, Чехословачка, Пољска).

Дакле, период Хладног рата је био период равнотеже снага између два потпуно различита система. Кроз цео период супротстављене стране су тежиле да повећају своју моћ како би себе заштитиле, истовремено су применом различитих облика и метода деловања покушавале да победе другу страну. САД су комбинацијом тврде и меке моћи одржавале равнотежу снага у биполарном систему, притом су водиле

¹⁴¹ Исто, стр 76

¹⁴² Исто, стр 178-182

¹⁴³ Исто, стр 184-185

¹⁴⁴ Исто, стр 189-192

¹⁴⁵ Исто, стр 193

¹⁴⁶ Исто, стр 195-196

рачуна да не запоставе свој привредни и економски развој посредно изазивајући супротну страну да уђе у специјални, идеолошко-политички, психолошки рат и трку у наоружању. Насупрот САД, СССР развијао је своју конвенционалну и нуклеарну војну моћ. Поред тога, покушаје својих савезника да изврше промене у својим земљама насилно је гушио. Тако да закључујемо да је СССР одржавао равнотежу снага користећи се тврдом моћи.

2.2 Крај хладног рата – време нарушене равнотеже снага

Крај Хладног рата не може се узети за један догађај, већ за више међусобно повезаних догађаја. Такви догађаји су на пример: повлачење оружаних снага СССР из Авганистана, рушење Берлинског зида, распад Варшавског уговора, колапс и дезинтеграција СССР и низ других догађаја који су претходили наведеним. За крај Хладног рата узима се заједничка декларација¹⁴⁷ 22 земље (16 земаља чланица НАТО и 6 земаља чланица Варшавског уговора), донета на самиту КЕБС-а у Паризу 1999. године у којем су изјавиле да више нису непријатељи.

Дакле, завршетак Хладног рата означава и крај биполарног система у међународним односима, а уједно и крај вестфалског модела који је више од три века чинио основ функционисања међународног система. Тријумфом САД у Хладном рату дошло је до нарушавања равнотеже снага. У свету је остала једна суперсила која је ширењем политичких и економских идеја западног друштва створила униполарни систем у међународним односима и тиме постала апсолутни хегемон у свету. Хегемонизам САД огледа се у војном, економском, технолошком и нуклеарном домену моћи. Сви ови аспекти моћи дали су такву политичку моћ САД какву никад није имала ниједна држава у историји. Тада наступа време у коме су САД у потпуности користиле своју моћ да би задржале или оствариле своје интересе у свету. Под њеним утицајем НАТО се из одбрамбеног савеза трансформише у политички војни савез и шири на земље Источне Европе и некадашње чланице СССР полазећи на саме границе Руске Федерације. У другим регионима света (Блиски и Средњи Исток), у почетку меком силом (медији, дипломатија и донекле људска права, али само у земљама које му нису савезници), а затим и тврдом силом (прва и друга Пустињска Олуја) обезбеђивале су себи и својим савезницима енергетске ресурсе за развој своје економије.

Са постепеним колапсом СССР долази до постепеног, а касније и до све бржег развоја НР Кине. Увидевши да је СССР као социјалистичка земља престао да постоји, Кина отвара врата стварном капиталу формирајући слободне зоне на више места у држави у којима су дозволили правила слободне трговине. Дакле, правила слободног тржишта и јефтина радна снага довели су да из године у годину раст БДП¹⁴⁸ буде око 10% на годишњем нивоу. Кина постаје друга економска сила на свету, са тенденцијом да у наредних 30 година претекне САД на првом месту. Овакав економски развој Кине имао је пресудан утицај на јачање Кинеске армије.

3. УТИЦАЈ МОЋИ НА РАВНОТЕЖУ СНАГА У 21.ВЕКУ

Концепт равнотеже снага у 21.веку можемо сагледати једино ако сагледамо моћ појединих држава, односно моћ и утицај на односе између држава. Почетком 21.века у свету постоји једна суперсила која користећи тврду и меку моћ тежи да задржи односе у свету онакве какви тренутно владају. За разлику од тежњи САД да задржи статус КВО у међународним односима, на супротној страни јављају се земље које теже да умање ту моћ тј. да не постоји само један центар моћи у свету већ више центара у којима ће се одлучивати о међународним односима. Дакле Кина, Русија и донекле Индија и Бразил теже да замене униполарни систем мултиполарним системом. Покушаје стварања поновне равнотеже снага треба сагледавати кроз утицај војне, политичке, економске, моћи, културе, људских права и других, тј. кроз тврду и меку моћ у односима међу државама.

3.1 Утицај тврде моћи на равнотежу снага у 21.веку

Тврду моћ једне државе чини пр природно богатство, војна моћ, економска моћ, наука и технологија и др., тј. представља опипљиву моћ. У табели 1. дата је процена односа извора тврде моћи између шест држава претендентата на место светске суперсиле и на ком се нивоу извора моћи налази код тих држава. Процена је рађена на основу података и субјективне процене мр Драгана Живојиновића.¹⁴⁹

¹⁴⁷ Исто, стр 215-216

¹⁴⁸ Илија Муслин, дописник са Далеког истока, Кинески војни буџет брине САД, www.rts.rs 17.05.2013, приступ 15.06.2017.године

¹⁴⁹ скала (јако, средње, слабо и др) преузето од Цетри Наја из књиге Bound of lead, Драган Живојиновић, Годишњак 2009, Шест разлога због којих Кина неће бити следећа светска сила, Београд, 2009, стр 453

Извор моћи	САД	Русија	Кина	ЕУ	Јапан	Индија
Опипљива моћ – тврда моћ						
При.богатства	Јако	Јако	Средње	Од јаког ка средње јаком	Средње	Средње
Војна моћ	Јако	Јако	Од средњег ка мање јаком	Средње	Средње	Од средњег ка мање јаком
Екон. моћ	Од јаког ка мање јаком	Средње	Од средњег ка мање јаком	Од јаког ка мање јаком	Од јаког ка мање јаком	Средње
Наука/технол.	Јако	Јако	Од мање јаког ка јаком	Јако	Јако	Јако

Табела 1. Утицај тврде моћи на равнотежу снага у 21. веку

Закључак ове табеле је да су САД, иако сила у опадању, још увек најмоћнија земља света, а да Кина има највећи потенцијал моћи. Да би Кина у војној моћи постала светска сила, потребно је да у потпуности изгради војне капацитете који још увек нису у довољној мери развијени на глобалном нивоу. Такође, не треба занемарити ни једног од претендента на светску суперсилу.

3.1.1 Утицај војне моћи

Колапс СССР изненада је ставио САД у јединствен положај. Оне су постала прва и једина истинска глобална сила. Посматрајући Европу као демократски мостобран САД, Бжежински је ипак додао да су све империје заснивале своју моћ на хијерархији својих вазала, потчињених земаља, протектората и колонија, док су сви остали ван овог простора сматрани варварима¹⁵⁰. Такође, у истом делу он наводи да је извор америчке „империјалне“ моћи, поред осталог, у њеној способности да брзо мобилише огромне економске и технолошке ресурсе за војне потребе. С обзиром да су главни претенденти за стварање нових светских центара моћи, Русија и Кина, можемо упоредити њихове војне буџете и ефикасности које имају на располагању.

Кина је у 2013. години¹⁵¹ за одбрану издвојила око 119 милијарди долара, док је буџет одбране САД 633 милијарде долара.¹⁵² Сазнање да војни буџет Кине бележи номинални раст од 10% на годишњем нивоу док је председник САД најавио смањење војног буџета у наредних 10 година, за око 400 милијарди долара, долази се до закључка да ће кинези тек 2035. године надмашити издвајања САД за одбрану. За разлику од претходне две државе, Русија је за потребе одбране 2013. године одвојила 64 милијарде долара¹⁵³, са тенденцијом да до 2017. године, за модернизацију наоружања и војне опреме уложи 640 милијарди долара, те чак ни тада неће достићи један годишњи буџет САД. Укупно издвајање Русије и Кине и Индије износи око 253 милијарде долара или 40% буџета одбране САД. Битно је истаћи и чињеницу да око 70% буџета САД одлази на опремање, истраживање и развој, док код осталих разматраних ова издвајања крећу се око 50%, док остатак одлази на персоналне и оперативне трошкове.

Поред буџета одбране, битна одредница при анализи могућности условљавања равнотеже снага на глобалној политичкој сцени, представља и упоредна анализа војних ефикаса. Квантитативна анализа у овом случају не би дала потребне резултате, имајући у виду различите квалитете средстава и њихову употребну вредност, односно борбене могућности. Опште је познато да се ради о нуклеарним силама, док када је реч о развијености ваздухопловних снага, поред САД, једино Русија има развијену ваздухопловну технологију. Када се узме у обзир број активних војника, само је Кина појединачно испред САД (1,38 милиона) са око 2,25 милиона војника, док поред САД, Русија, Индија и Северна Кореја имају више од милион војника.

На основу наведеног може се закључити да САД и даље представљају војну силу без премца у савременом свету, али се такође мора нагласити да уколико не дође до нових промена у глобалној економији, постоји могућност успостављања технолошког развоја наоружања и војне опреме у оперативној употреби војних снага САД. Насупрот томе, од евентуалних претендента на престола другог глобалног центра моћи, једино Кина представља војну силу, која би у наредних двадесет година могла достићи, па чак и превазићи ресурсе одбране САД. Да ли би и у којој мери ова војна сила била и довољно ефикасна, може се само наслућивати.

¹⁵⁰ Збигњев Бжежински: Велика шаховска табла, ЦИД Подгорица, 2001, стр 14

¹⁵¹ www.rts.rs Илија Муслин, дописник са Далеког Истока,, Кинески војни буџет брине САД, 17.05.2013. године, приступ 03.03.2017.

¹⁵² www.politika.online Обама потписао војни буџет, Саопштење Беле куће од 03.01.2013. године

¹⁵³ www.krstarica, Војни буџет Русије, приступ сајту 01.04.2017.

Значајну улогу у креирању, односно недозвољавању креирања нове равнотеже снага има и НАТО савез, који је такође под пресудним утицајем САД. Улога чланица НАТО је двојака и огледа се пре свега кроз место и утицај сваке од њих у самом савезу, а онда и кроз улогу у оквиру Европске Уније, што у коначном посматрамо као евроатлантску заједницу. Улога евроатлантске заједнице у стварању новог мултиполарног света огледа се за сада у безусловној подршци САД и њеним настојањима (интересима), пре свега као оснивачу НАТО, а онда и као гаранту безбедности Европске Уније. Као таква, Европска Унија представља партнера, а можда и „вазала“ САДА у одржавању глобалне хегемоније, чија улога ће тек доћи до пуног изражаја спровођењем већ поменуте стратегије националне безбедности САД из 2010. године, која поред осталог отвара ново поглавље у односу на улогу партнера у будућим НАТО вођеним операцијама. Међутим, овакав однос са Европском Унијом представља пре свега пројекцију политичке моћи САД. У крајњем, тешко је предвидети у којој мери би се одржао „интегритет“ постојећих система колективне безбедности уколико би дошло до стварне поделе моћи у војном, политичком и економском смислу.

Кина¹⁵⁴ и Индија имају такав потенцијал моћи који ће кад се у потпуности оствари, далеко превазићи оно што Америка у том тренутку буде имала. Кад се томе дода и светска економска криза која траје у последњих пет година, ствари о будућности америчке моћи постају још горе. Зато је Конгрес САД од пре пар година донео одлуку којом се од Министарства одбране САД захтева да сваке године извести представнике легислативе о стању војне моћи Кине. Врхунац нестабилности је, наравно, у тачки у којој долази до изједначавања њихове моћи. Другим речима, сукоб змеђу САД и Кине је неминован и десиће се онда кад им се моћ буде изједначавала, то јест кад јаз у моћи буде најмањи. Остаје још само да видимо да ли ће САД препустити вођство у светским пословима својом вољом или ће их Кина сама или помоћу коалиције држава коју она буде предводила, већ некако натерати на то. Равнотежа снага завладаће међународним односима као што је владала и у претходним вековима.

3.1.2 Утицај политичке моћи

Способност унутрашње мобилизације друштва, дипломатског ангажовања у превенцији конфликта, обезбеђивање легитимитета и (необавезно) легалитета у међународним институцијама, ширење сопствених историјских и културолошких вредности и наметање истих као највишег цивилизацијског достигнућа, као и вођство у „пројекту глобализације“ на свим нивоима друштвеног живота представљају главне карактеристике политичке моћи САД. Међутим, након „тренутка униполарности“, као предлог одговора на велики изазов играња улоге једног великог играча на светској сцени, милитантније крило глобалне елите моћи предлаже напуштање старог облика „консензуалне хегемоније“ и прелаз на репресивну форму, односно „доминацију“.

Консензуална, бенигна или либерална хегемонија изражава не само интересе суперсиле већ обухвата и шире интересе светске заједнице.¹⁵⁵ Оваква доминација се не заснива само на присили већ и на уважавању значајне мере равнотеже сила, мултиполарности света. Поред тога, исти аутори напомињу да тешкоће настају када хегемон није способан да плаћа натпропорционалне трошкове, а сама хегемонија постане неподношљива и освајачка или кад се довољан број актера побуни против његових правила и тражи другачији систем, који мора да иде у прилог хегемону. Посебну пажњу заслужује и нова политичка мапа који „трећи талас глобализације“ формира а која открива противречне и на око неспојиве правце промена. Ова мапа садржи: експанзију слабих „дипломатских држава“ под протекторатом НАТО, нови тип државе – трансмисије оличене у трансмисионом каишу транснационалног капитала, док се истовремено празни њихов државни суверенитет, нова врста наднационалне државе чији прототип представља Европска Унија и супердржава, једна светска велесила САД.

Насупрот томе, Русија, Кина и Индија, поред значајне улоге у Организацији Уједињених нација постају субјекти у оквиру БРИКС, као глобалне и ШОС као регионална иницијатива. БРИКС¹⁵⁶ чине Бразил, Русија, Индија, Кина и Јужноафричка Република. То је политичко-економска организација која се пре свега бави економским питањима. Стварна глобална, политичка моћ ове организације за сада је под великим знаком питања. Шангајска организација¹⁵⁷ је за десет година постојања постала респективан субјект, не само регионалне, већ и међународне сарадње у целини. Последњих година, сви главни фактори савремених међународних односа настоје да успоставе и развијају сарадњу са овом значајном међународном

¹⁵⁴ Драган Живојиновић, Годишњак 2009, Шест разлога због којих Кина неће бити следећа светска сила, Београд, 2009, стр 453

¹⁵⁵ Печујлић Мирослав: Глобализација два лика света, друго издање, Гутенбергова галаксија, Београд, 2005, стр 144

¹⁵⁶ Горан Николић, БРИКС и Србија <http://gnikolic.blogspot.com> приступ 26.07.2017

¹⁵⁷ ШОС, Шта се крије иза затварања базе Манас

асоцијацијом. Поред улоге водећих земаља ове организације, Русије и Кине, на крајњи исход тог њеног положаја умногоме ће утицати и други значајни међународни фактори којима, у ери нестабилне енергетске и других облика безбедности, простор Централне Азије постаје све значајнији и примамљивији. Без сумње ШОС представља значајног регионалног играча у политичким односима а у будућности, улога ове организације може постати и глобална, али пре свега у односу на глобалну пројекцију економске моћи.

Полазећи од основне претпоставке да сукоб из постхладноратовског периода није ништа друго до наставак сукоба¹⁵⁸ „таласократије“, „телурукратије“, ради ослобођења Русије из загрљаја „анаконде“, он предлаже стварање јединственог евроазијског савеза, на основама „идеократије“ са „особинама пријатељства“: Русија-Европа, Русија-Исламски свет и Русија-Кина. Овакав савез требало би да подржи сваки од ових полова света у општем систему опонирања униполарним стремљењима САД. Саграђена евроазијска империја морала би бити демократска, строго поштујући принципе слободе и независности народа и култура који би ушли у њен састав. У истом делу и сам Дусин изразио је скептичност да би се овакав развој догађаја могао одиграти у скорој будућности.

3.1.3 Утицај економске моћи

Најзначајније разлике и главне претпоставке стварања више центара моћи налазе се на пољу економије. Почетком 1970-тих свет је већ постао економски „триполаран“, с упоредивим центрима у Северној Америци, Европи и Југоисточној Азији. У истом чланку Ноам Чомски поред наведена три, додаје и четврти центар моћи у Јужној Америци. Тежиште економске моћи умногоме се већ померало ка Истоку, а са њим иде и јачање војно-политичких компоненти регионалног па и глобалног утицаја. Преломни тренутак ове појаве, представља 2008. година, као година потенцијалног краха неолибералне економије, али и 2011. година, када су САД у последњем тренутку избегле банкрот. Већ средином ове деценије земље групе БРИКС имаће већи БДП изражен према паритету куповне моћи, од збирног БДП свих чланица НАТО-а (што значи скоро читаве ЕУ, САД, Канаде). БДП је једини реалан основ за поређење националних економија пошто се укупна вредност финалних роба и услуга створених у упоређеним државама исказује према тржишним ценама у једној од њих.

Зависност од ресурса, пре свега енергетских, свакако представља јо један од елемената економске моћи. Тако се од разматраних, међу првих осам земаља света са највећим резервама нафте, налази само Русија,¹⁵⁹ са око 70 милијарди барела доказних резерви. Међутим, државе које не можемо разматрати одвојено од САД, Канада се налази на другом месту, одмах иза САудијске Арабије, са око 179 милијарди барела црног злата. По залихама природног гаса, Русија се налази на првом, док се САД налазе на шестом месту у свету.

Међусобна робно-новчана размена сваког од потенцијалних претендента за успостављање равнотеже снага, у опште прихваћеним условима неолибералне економије и отвореног тржишта је таква да практично искључује могућност било каквог директног сукоба, посебно имајући у виду економску кризу чији се крај још увек не назире. Индекс трговине Кине и САД, према часопису „Економист“ указује на изразите компаративне предности Кине у односу на САД. Могућност извоза Кине у САД је око 66 милијарди долара, а исти је премашен за око 3 пута.¹⁶⁰ Ови подаци потврђују тезу да је економски центар увелико померен на истоку, али и питање где би се нашла производно орјентисана кинеска економија уколико би изгубила америчко тржиште. Наведено намеће закључак о међузависности великих светских економија, у коме би крах једне имао несагледиве последице за друге економије.

На још основнијем нивоу, како ће изгледати коришћење моћи у глобалном информатичком добу 21. века? Друга замка је међање појма моћи са ресурсима које државе поседују и у ограничавању фокуса искључиво на државе. Који ресурси ће произвести моћ? У 16. веку контрола над колонијама и златом давала је надмоћ Шпанији; у 17. веку Холандија је жњела плодове трговине и финансија; у 18. веку Француска је добила на значају због свог многобројног становништва и војске, а у 19. веку моћ Британије почивала је на првенству ове нације у индустријској револуцији и на њеној морнарици.¹⁶¹ Конвенционална мудрост је одувек сматрала да ће преовладати држава са највећом војском, али у информатичко доба преовладати може можда држава (или недржава) која има најбољу причу. Информатичка револуција и глобализација пружају

¹⁵⁸ Александар Дусин, Геополитика постмодерног времена нових империја, Очерки геополитички – Амфора, Санктпетербург, 2007, стр 137 и 171

¹⁵⁹ Митар Ковач, Стојковић Дејан, Стратегијско планирање одбране, Београд, 2009, стр 103-116

¹⁶⁰ Милићевић Драган, Међусобне трговинске размене Кине и САД, www.makroekonomija.org приступљено 20.03.2017

¹⁶¹ Драган Живојиновић: Шест разлога због којих Кина неће бити следећа светска сила, Годишњак, ФНП, Београд, 2009, стр 450

нове ресурсе моћи за недржавне актере. Једанаестог септембра 2001. године, недржавни актер убио је у Њујорку више људи него што је то учинила држава Јапан у Перл Харбору 1941. године. То би се могло назвати приватизацијом рата. Данас је мање извесно како меримо равнотежу снага, а још мање можемо развити успешне стратегије за преживљавање у овом новом свету. Већина тренутних предвиђања о промени глобалне равнотеже снага заснива се првенствено на једном чиниоцу – пројекцији раста БДП разних земаља.

3.2 Утицај меке моћи на равнотежу снага у 21. веку

Мека моћ једне државе представља њену моћ да утиче на културу, националну кохезију, утицају у међународне организације и др. У табели 2.¹⁶² дата је процена односа извора меке моћи између шест држава претендентата на место светске суперсиле и на ком се нивоу извор моћи налази код тих држава. Закључак ове табеле је да САД, иако сила у опадању и даље су најмоћнија земља света, а да Кина, иако је уложила много у развој меке моћи, и даље има недовољан утицај на збивања у свету. САД константно користе меку моћ ради остваривања својих интереса још од времена Хладног рата и сукоба са СССР. У сталној борби да задрже своје место у међународном систему, САД¹⁶³ су своје циљеве остваривале ширењем западне демократије у свету, концептом људских права, ширењем и опште прихваћеношћу западне културе, стварањем глобалних медија утицајем и коришћењем истих у обликовању јавног мњења у свету, као и контролом света све већим коришћењем интернета.

Извор моћи	САД	Русија	Кина	ЕУ	Јапан	Индија
Неопипљив извор моћ – мека моћ						
Национална кохезија	Јако	Од средњег ка јаком	Јако	Слабо	Јако	Средње
Универзал. култура	Јако	Средње	Средње	Јако	Средње	Од средњег ка јаком
Утицај међународне организације	Јако	Јако	Јако	Јако	Јако	Средње

Табела 2. Утицај меке моћи на равнотежу снага у 21. веку

САД користе меку моћ да би изградиле сопствени кредибилитет и успоставиле поверење са страном¹⁶⁴ на коју се утиче. Потом прате деловање меке моћи, али и тешкоће господарења меком моћи („конверзија меке моћи“) у јавној класичној државној дипломатији, све услед ширине јавног простора и утицаја бројних других актера, укључујући ту и оне недржавне. Увидевши тежње САД, а вероватно и сагледавајући на који је начин дошло до распада СССР, као и да је то најслабији сегмент у ланцу кинеске свеукупне моћи, Кина је схватила какав утицај има мека моћ на концепт равнотеже снага, тј. на односе у свету. Дебата о употреби меке моћи води се на највишем партијском нивоу, у средствима јавног информисања и на факултетским катедрама. Тако да у последњих неколико година широм света, Кина¹⁶⁵ отвара Конфуције институте да би и на овај начин ширила свој утицај у свету. Такође је одлучила да у наредном периоду у индустрији забаве и развој медијских гиганата потроши више милијарди долара како би била у стању да се такмичи са америчким медијским гигантима и гигантима у индустрији забаве. Предузимањем ових корака има за циљ поправљење имиџа земље у иностранству, као и да ће на тај начин, не користећи тврду моћ, придобити пријатеље и савезнике у свету. Истовремено данас Руска Федерација помоћу медија који емитују програм на страним језицима промовише своје гледиште о разним питањима и проблемима у свету, жели исправити грешку коју је правило СССР.

У последњих двадесетак година САД покушавају да се мешају у унутрашња питања Кине и проблеме везане за област Синкјанг¹⁶⁶ насељене Ујдурима и проблем Тибета у којима често долази до демонстрација и сукобљавања са влашћу. Јер, иако је становништво Кине доста хомогено и да само 8,5% становништва чине националне мањине или 110 милиона становника са којима САД желе утицати на унутрашње послове Кине и на тај начин је спречити у уравнотежењу снага у свету.

¹⁶² скала (јако, средње, слабо и др) преузето од Цетри Наја из књиге Bound of lead, Драган Живојиновић, Годишњак 2009, Шест разлога због којих Кина неће бити следећа светска сила, Београд, 2009, стр 453

¹⁶³ Драган Живојиновић, Годишњак 2009, Шест разлога због којих Кина неће бити следећа светска сила, Београд, 2009, стр 443

¹⁶⁴ Исто стр 444

¹⁶⁵ Исто стр 454-465

¹⁶⁶ Исто стр 462

Пропагирање политике заштите људских права, САД су повериле невладиним организацијама које су независне од владе земље у којој су основане, али су зависне од државе која их финансира и омогућава им развијање таквих програма. Тако да је данас Руска Федерација донела закон који омогућава развијање таквих програма, уз обавезу транспарентног финансирања. Ови примери указују на тежњу САД да користећи разне облике меке моћи задржи статус као у међународним односима, док на другој страни, имамо покушаје Кине и Русије да улагањем новца у сопствену културу, развој медија и других контра аргумената о људским правима у западним земљама (односно према усвојеној деци из Русије у САД, депортацији Рома из Француске), онемогући неуравнотеженост снага између држава коришћењем меке моћи.

ЗАКЉУЧАК

Може се рећи да равнотежа снага начелно регулише однос између државе А и државе Б или супротстављених коалиција снага, која се емпиријски утврђује. Тај однос може се посматрати у целини као однос целокупне моћи једне државе у односу на друге државе. Сходно томе теже да компензују довољношћу друге моћи и на тај начин успоставе равнотежу снага у целини. Анализом актуелних процеса у међународним односима са краја 20. и почетком 21. века САД теже да уз помоћ својих савезника задрже место светског лидера, тј. статус КВО у међународном систему. Остваривање тих циљева постиже користећи меку и тврду моћ и комбинацијом ове две моћи према државама које желе да јој угрозе лидерство у свету.

Сталним војним присуством у свим крајевима света, а посебно оним који су богати природним ресурсима, теже да обезбеде повољне услове за развој своје економије и на тај начин остваре своје интересе. Због такве експанзионистичке политике САД имају војни буџет који је знатно већи од свих осталих водећих земаља света. Захваљујући богатству природних ресурса Русије и све брзим технолошким развојем Кине, ове две велике силе све већим улагањем у војну моћ, све већим бројем вежби и поновним појављивањем руске стратешке авијације и морнарице у светским морима, желе да смање огроман јаз који је настао крајем прошлог века у војној моћи и тиме донекле успоставе равнотежу снага.

У односима према земљама које теже да успоставе равнотежу снага, САД штитећи своје место и улогу у свету користе најчешће меку моћ. Као и у доба Хладног рата, ширењем своје опште прихватљиве западне културе, теже да утичу на становништво претендената на место лидера. Такође, користећи невладине организације теже медијским и у системским институцијама. Критикују власт тих држава због непоштовања људских права и слобода. Међутим, њихов проблем није у великом броју ратова које су у последње време водиле и та чињеница знатно утиче на њену популарност.

Дакле, иако су САД сила у опадању, и даље њена војна, економска моћ, опште прихваћена култура и утицају у међународним организацијама чини је и даље најмоћнијом земљом света. Такође, сведоци смо све већег улагања у тврду и меку моћ Русије и Кине. Опадање моћи САД са једне стране и раст мићи Русије, а посебно Кине са друге стране, довешће до нове успоставе равнотеже снага. Питање је само кад и колико је времена потребно да се то деси.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Dictionary of international relations, London, Penguin books, 1998, стр. 81-85
- [2] <http://FPN.unibl.org>. Политика и равнотежа снага: појам и начин успостављања противречности, перспективе
- [3] Рајнхард Мејерс: Темељни појмови и теоретске претпоставке међународних односа, Загреб, Панлибер, 1999
- [4] Драган Живојиновић, Неокласични реализам у међународним односима, Факултет политичких наука, Годишњак, 2008
- [5] Петар Поповић: Политичка мисао бр.1, Хоризонтални аспект равнотеже снага у међународним односима, Универзитет Доња Горица, 2013
- [6] Никола Макијавели, Владар, Загреб, Глобус, 1998
- [7] Arnold Walters, Discord and Collaboration, Essays on international politics, Baltimore University Press, 1962
- [8] Henry Kissinger: Diplomacy, New York, Touchstone, 1994
- [9] потпуковник Игор Баришић, предавања из предмета Стратегија, по теми Савремени међународни односи, 2015
- [10] Тодор Мирковић: Стратегија и ратне доктрине суперсила и блокова, ВИЗ, Београд, 2003
- [11] www.rts.rs Илија Муслин, дописник са Далеког истока, Кинески војни буџет брине САД, 17.05.2013

- [12] Драган Живојиновић, Годишњак 2009, Шест разлога због којих Кина неће бити следећа светска сила, Београд, 2009
- [13] Збигњев Бжежински: Велика шаховска табла, ЦИД Подгорица, 2001
- [14] Печујлић Мирослав: Глобализација два лика света, друго издање, Гутембергова галаксија, Београд, 2005
- [15] www.politika.online Обама потписао војни буџет, Саопштење Беле куће од 03.01.2013. године
- [16] www.krstarica.com, Војни буџет Русије, приступ сајту 01.04.2017.
- [17] <http://gnikolic.blogspot.com> Горан Николић, БРИКС и Србија
- [18] Александар Дусин, Геополитика постмодерног времена нових империја, Очерки геополитички – Амфора, Санктпетербург, 2007
- [19] Митар Ковач, Стојковић Дејан, Стратегијско планирање одбране, Београд, 2009
- [20] www.makroekonomija.org Милићевић Драган, Међусобне трговинске размене Кине и САД

